

ОЦІНКА ДИНАМІКИ І СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ І ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ

Проведено аналіз динаміки експортно-імпортних операцій в Україні і семи областях Західного регіону у географічному розрізі (за країнами-торговими партнерами). Досліджено товарну структуру експорту та імпорту. Розраховано коефіцієнт покриття імпорту експортом за товарними групами. Визначено позитивні і негативні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі товарами в Україні.

Оцінка динаміки і структури експорту та імпорту товарів в Україні

Після значного ($\approx 30\%$) у 2011 році зростання експорту та імпорту в Україні із 2012 року відбувалось поступове, а у 2014-2015 рр. – стрімке зниження цих показників (табл. 1). У 2016 році ця негативна тенденція продовжилася: у січні-квітні експорт скоротився на 13,9% (1742,9 млн. дол. США), а імпорт – на 6,6% (819,8 млн. дол. США)¹.

Домінуючу частку як у експорті (83,01% у середньому за 2010-2015 рр.), так і в імпорті (90,99% відповідно) займали товари, тобто продукція промисловості.

Таблиця 1

Темпи приросту експорту та імпорту в Україні, %

Показник	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Загальний експорт</i>	<i>30,3</i>	<i>-0,1</i>	<i>-7,5</i>	<i>-14,3</i>	<i>-27,2</i>
Загальний експорт товарів	33,2	0,3	-8,1	-13,5	-29,3
Експорт товарів у країни ЄС	38,3	-5,2	-2,2	2,6	-23,4
Експорт товарів у країни СНД	39,8	-3,6	-13,0	-31,3	-47,5
Експорт товарів в інші країни	23,5	8,5	-7,2	-8,5	-21,4
<i>Загальний імпорт</i>	<i>32,7</i>	<i>2,9</i>	<i>-7,2</i>	<i>-27,1</i>	<i>-29,9</i>
Загальний імпорт товарів	34,3	2,6	-8,8	-28,2	-31,1
Імпорт товарів із країн ЄС	33,0	3,0	2,8	-21,3	-27,2
Імпорт товарів із країн СНД	39,4	-7,4	-19,2	-37,7	-39,4
Імпорт товарів з інших країн	26,8	21,9	-6,4	-24,6	-27,3

¹ Джерелом інформації, наведеної в записці, є офіційні дані Державної служби статистики України.

Основними причинами зниження експорту (а відтак – надходження валютної виручки) упродовж аналізованого періоду були:

- 1) зменшення світових цін на товари із низькою доданою вартістю, тобто сировину та матеріали (основні експортні позиції в Україні);
- 2) торгівельні війни із Російською Федерацією (обмеження на постачання окремих видів українських продуктів тваринного і рослинного походження);
- 3) антидемпінгові заходи Європейського Союзу (щодо сталевих канатів і тросів, круглих зварних труб та інших позицій українського експорту);
- 4) складна політична і соціально-економічна ситуація в Україні (проведення антитерористичної операції).

Останнє, своєю чергою, спричинило скорочення обсягів виробництва товарів унаслідок:

- втрати частини промислового сектора економіки тимчасово окупованих територій індустріальних регіонів (Донецької і Луганської областей);
- втрати частини ринків промислової продукції та бізнес-партнерів на території країн СНД (передусім Російської Федерації);
- скорочення внутрішнього попиту на товари через зниження купівельної спроможності населення.

Наведені обставини знівеливали позитивний вплив зниження ввізних мит на українські товари з боку ЄС (за умовами зони вільної торгівлі), однак у підсумку стимулювали переорієнтацію потоків українського експорту із ринку країн СНД на ринок країн ЄС. Так, експорт у країни СНД щорічно зменшувався в середньому на 16%, тоді як експорт у країни ЄС, навпаки, зростав, досягнувши позитивного приросту у 2014 році (2,6%). Однак у 2015 році експорт українських товарів на ринок ЄС знову знизився (на 23,4%), проте цей спад був удвічі меншим, аніж на ринку СНД (47,5%). Як наслідок, із 2013 року частка країн ЄС в українському експорті стабільно зростала (із 25% у 2012 році

– до 34% у 2015 році), а частка країн СНД, навпаки, зменшувалася (із 37% до 24% відповідно).

У січні-квітні 2016 року обсяг експорту товарів до країн ЄС склав 4314,7 млн. дол. США (або 39,9% від загального обсягу експорту) та збільшився, порівняно з аналогічним періодом 2015 року, на 0,7%.

У січні-квітні 2016 року з України найбільші обсяги товарів (у розрізі країн-членів ЄС) надходили до: Польщі – 6,0% від загального експорту товарів (проти 5,2% у 2015-му), зокрема паливні матеріали, нафта та продукти її перегонки, електричні машини, пластмаси, полімерні матеріали; Італії – 5,3% (5,2%), зокрема механічні машини, фармацевтична продукція, пластмаси, полімерна продукція; Німеччини – 4,3% (3,5%); Іспанії – 3,6% (2,7%); Угорщини – 3,3% (2,4%).

Серед країн СНД у січні-квітні 2016 року найбільшу частку у експорті товарів з України займала Російська Федерація – 8,5% проти 12,7% у 2015-му і 23,7% у 2013-му.

Серед інших країн основними споживачами українських товарів за чотири місяці 2016 року стали: Китай (7,9% від загального експорту), Єгипет (6,5%), Туреччина (5,8%) та Індія (4,7%).

Упродовж 2011-2013 рр. в Україні показники приросту *імпорту* товарів загалом перевищували показники приросту експорту товарів. Але у 2014 році зниження імпорту перевищило аналогічний показник експорту на 12,8%, хоча у 2015 році цей розрив скоротився до 2,7%.

Із 2012 року в Україні відбувається поступова переорієнтація потоків імпорту із країн СНД на країни ЄС (аналогічно до експорту). Таку тенденцію ілюструє зниження обсягів імпорту із країн СНД від -7,4% у 2012 році – до -39,4% у 2015 році проти, відповідно, +3,0% і -27,2% із країн ЄС. У підсумку, із 2013 року частка країн ЄС в імпорті України стабільно зростала (від 31% у 2012 році – до 41% у 2015 році), а частка торгівлі з країнами СНД, навпаки, зменшувалася (від 37% до 28% відповідно).

У січні-квітні 2016 року обсяг імпорту товарів із країн ЄС становив 5240,6 млн. дол. США (або 44,8% від загального обсягу) і збільшився проти аналогічного періоду 2015 року на 2,1%. Основними імпортерами товарів в Україну (серед країн ЄС) були: Німеччина – 11,0% від загального обсягу імпорту (проти 10,4% у 2015 році), Польща – 6,5% (6,2%) і Франція – 4,5%. Однак найбільше товарів надходило з Російської Федерації (11,7%) і Китаю (11,5%).

Скорочення потоків імпорту в Україні зумовлено рядом причин, ключовими з яких є:

- 1) девальвація національної валюти, що призвела до зростання цін на імпортні товари;
- 2) звуження внутрішнього споживчого попиту на імпортні товари із боку населення унаслідок зниження купівельної спроможності через високу інфляцію;
- 3) зменшення потреби у сировині, матеріалах, комплектуючих та ін. із боку національних товаровиробників, яке спричинено скороченням обсягів промислового виробництва в Україні.

Водночас позитивним наслідком скорочення імпорту стало покращення зовнішньоторговельного балансу України. Так, у 2015 році (вперше із 2004 року) зовнішньоторговельний баланс товарами загалом був позитивним і становив 632,5 млн. дол. США. Упродовж 2014-2015 рр. негативне торговельне сальдо України з країнами СНД і ЄС суттєво зменшилось, а позитивне з іншими країнами – підвищилось, що ілюструє значення коефіцієнта покриття імпорту експортом² (рис.1).

² Коефіцієнт покриття імпорту експортом — це відношення доходів від експорту до витрат на імпорт.

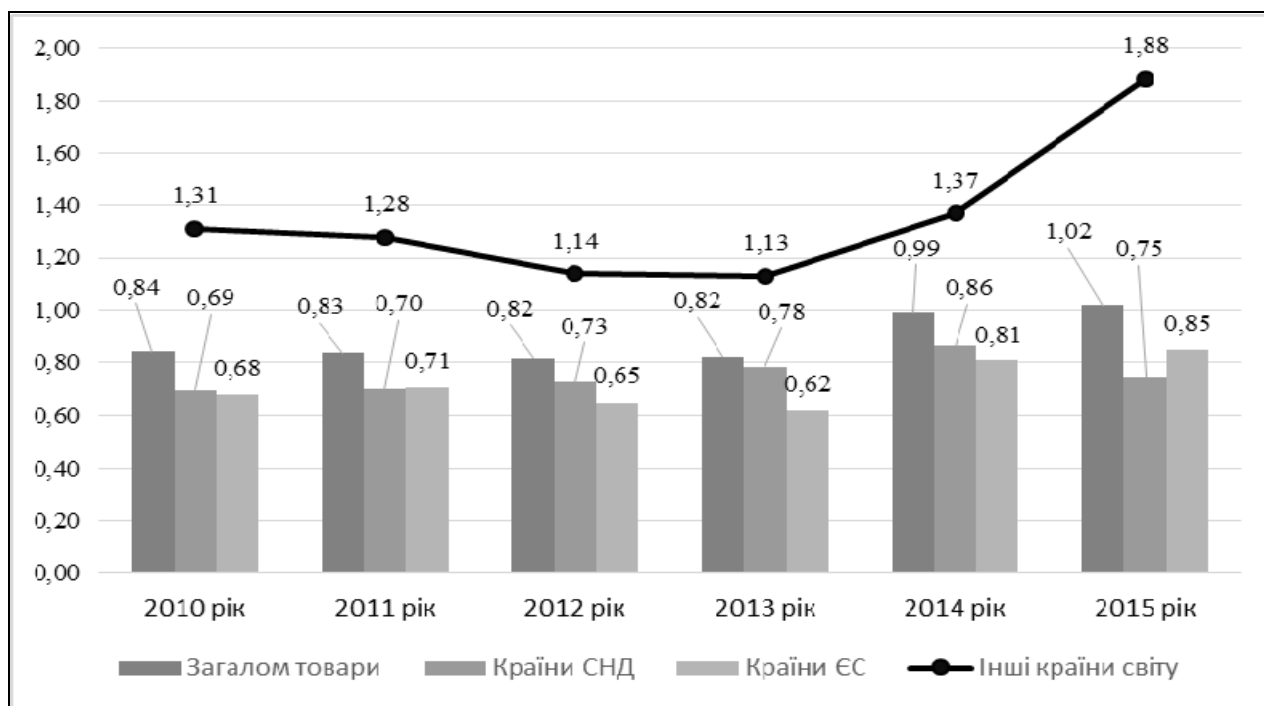

Рис. 1. Коефіцієнт покриття імпорту експортом в Україні

Позитивною ознакою торгівлі товарами між Україною і країнами ЄС у 2014-2015 рр. було зростання коефіцієнта покриття імпорту експортом на 0,23 пункти (із 0,62 до 0,85). Водночас негативом у розвитку зовнішньоторговельних відносин із країнами СНД є зниження значення названого показника у 2015 році на 0,11 пункти, порівняно із 2014 роком.

У січні-квітні 2016 року сальдо зовнішньої торгівлі товарами в Україні знову стало негативним (-880,7 млн. дол. США) проти позитивного (42,4 млн. дол. США) в аналогічному періоді минулого року. Як наслідок – коефіцієнт покриття імпорту експортом склав 0,92 (у січні-квітні 2015-го – 1,00). Частково це стало наслідком зміцнення курсу національної валюти у 2016 році.

Основу структури експорту в Україні стабільно формують шість товарних груп, частка кожної з яких окремо становить понад 6% (виділено курсивом у табл. 2).

Таблиця 2

Товарна структура експорту в Україні, %

Товарна група	2013	2014	2015	Січень-квітень 2016
І. Живі тварини; продукти тваринного походження	1,74	1,88	2,16	1,8

II. Продукти рослинного походження	14,20	16,21	20,91	22,30
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	5,61	7,09	8,65	11,90
IV. Готові харчові продукти	5,62	5,74	6,47	6,20
V. Мінеральні продукти	11,54	11,32	8,13	6,90
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	6,43	5,67	5,59	4,50
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	1,26	1,09	1,08	1,10
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	0,24	0,29	0,30	0,40
IX. Деревина і вироби з деревини	1,84	2,34	2,90	3,50
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	2,00	1,83	1,62	1,50
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	1,30	1,46	1,66	2,00
XII. Взуття, головні убори, парасольки	0,32	0,38	0,40	0,50
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	0,93	0,89	0,87	0,70
XIV. 71 Перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	0,19	0,30	0,22	0,10
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	28,13	28,25	24,84	22,20
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	10,96	10,50	10,34	10,40
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	5,26	2,73	1,78	1,50
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	0,47	0,43	0,42	0,40
XX. Різні промислові товари	1,06	1,37	1,38	1,50

Упродовж 2013-2015 рр. у структурі експорту товарів відбулося поступове зростання часток продуктів рослинного походження (на 6,7%), жирів та олії тваринного або рослинного походження (3,04%), деревини і виробів із деревини (1,06%), готових харчових продуктів (0,85%) при одночасному зниженні у 2015 році обсягів їх експорту (у вартісному виразі) на 8,75%, 13,66%, 12,31% і 20,28% відповідно (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка експорту в Україні (у розрізі товарних груп)

Товарні групи	Темп приросту / зниження, %	
	2014	2015
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	-6,33	-18,83
II. Продукти рослинного походження	-1,28	-8,75
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	9,28	-13,66
IV. Готові харчові продукти	-11,55	-20,28
V. Мінеральні продукти	-15,11	-49,22

VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	-23,82	-30,23
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	-25,28	-29,65
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	5,22	-26,80
IX. Деревина і вироби з деревини	10,40	-12,31
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	-20,84	-37,39
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	-2,91	-19,29
XII. Взуття, головні убори, парасольки	2,07	-25,63
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	-17,67	-30,82
XIV. Перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	36,35	-49,19
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	-13,10	-37,81
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	-17,13	-30,34
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	-55,04	-53,86
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	-20,29	-31,65
XX. Різні промислові товари	11,74	-28,79
Всього	-13,49	-29,27

Водночас частка недорогоцінних металів та виробів із них скоротилася у 2015 році, порівняно із 2014-м, на 3,41% при зниженні обсягів їх експорту на 37,8%, а мінеральних продуктів – на 3,19% (-49,22% обсягу).

Як видно з табл. 2, у січні-квітні 2016 року в Україні продовжилася позитивна трансформація структури експорту у напрямку поступового скорочення сировинних позицій на користь товарів із вищим ступенем обробки. Так, частка недорогоцінних металів та виробів із них скоротилася на 2,64% проти 2015 року, а частка мінеральних продуктів – на 1,23%. Натомість частки продуктів рослинного походження і жирів та олії тваринного або рослинного походження зросли, відповідно, на 1,39% і 3,25%.

Розрахунок коефіцієнта покриття імпорту експортом (за основними експортними товарами) засвідчив, що продукція українських товаровиробників – підприємств металургійної, харчової і деревообробної промисловості – домінує на внутрішньому ринку. Це підтверджує суттєве (від 1,5 до 18 разів) переважання доходів від експорту над витратами на імпорт за товарами, які вони виготовляють (рис. 2). Тенденція до зростання значень цього співвідношення є ознакою конкурентних переваг цих вітчизняних товарів над

імпортними аналогами, а відтак зона вільної торгівлі з ЄС не становить загрози для відповідних промислових виробництв в Україні.

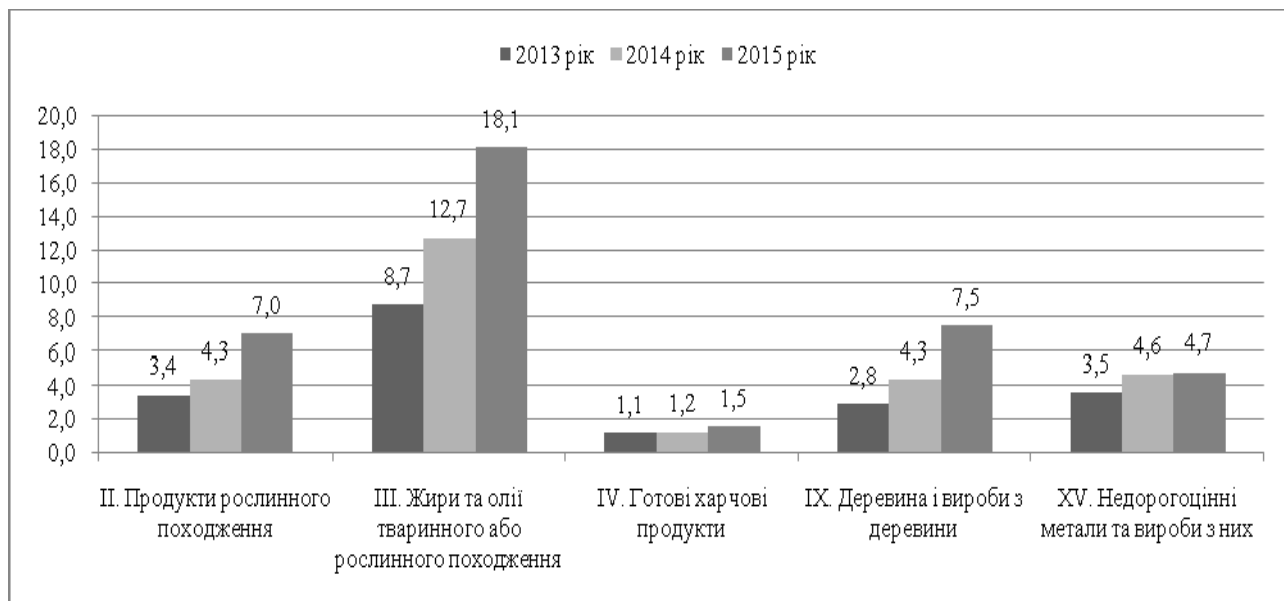

Рис. 2. Коефіцієнт покриття імпорту експортом в Україні (за основними товарними групами)

Оцінка динаміки і структури експорту та імпорту товарів у Західному регіоні України

У 2015 році частка Західного регіону становила понад 10% як у експорті, так і в імпорті товарів України (табл. 4). Позитивною є тенденція до збільшення частки регіону у структурі експорту (на 1,2%, порівняно з 2014 роком) і, водночас, зменшення частки у структурі імпорту (на 1,7% відповідно).

Таблиця 4

Частка областей Західного регіону у експорті і імпорті товарів України, %

Область	2011		2012		2013		2014		2015	
	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт
Волинська	0,9	1,3	0,9	1,2	1,0	1,4	1,3	1,4	1,7	1,7
Закарпатська	2,0	2,4	2,0	2,4	2,1	2,7	2,6	3,2	2,9	2,7
Івано-Франківська	1,4	1,3	1,2	1,2	0,7	0,8	0,9	0,9	1,0	0,8
Львівська	1,8	3,9	2,0	4,0	2,0	3,4	2,4	4,5	3,2	3,9
Рівненська	0,8	0,5	0,7	0,5	0,8	0,4	0,9	0,5	1,0	0,5
Тернопільська	0,4	0,4	0,3	0,4	0,6	0,5	0,7	0,6	0,8	0,7
Чернівецька	0,6	0,7	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2
Західний регіон	7,4	9,9	7,3	9,8	7,4	9,4	8,9	12,1	10,1	10,4

Серед областей Західного регіону у загальному експорті товарів з України найвищу частку (із тенденцією до зростання) займають Львівська (3,2% у 2015 році) і Закарпатська (2,9% відповідно) області. Обсяг експорту із цих двох областей у 2015 році на 29% перевищував сумарний експорт із решти областей регіону. Водночас у 2015 році експорт товарів із Львівської області на 10,2% перевищував аналогічний показник Закарпатської області і у понад 11 разів – Чернівецької.

Подібна ситуація і з обсягами імпорту в регіоні. Так, у 2015 році імпорт у Львівській області на 43% перевищував аналогічний показник у Закарпатській області і у 17 разів – Чернівецькій.

Темпи *приросту обсягів експорту товарів* у Західному регіоні в аналізованому періоді (табл. 4) були значно вищими (а темпи зниження, відповідно, нижчими), аніж в Україні (табл. 1). Зокрема у 2013 році в Західному регіоні було досягнуто значного приросту експорту, який забезпечили промислові підприємства-експортери Тернопільської (54,13%), Волинської (3,8%) і Чернівецької (0,32%) областей, а у 2014-му – усіх областей, окрім Рівненської і Тернопільської.

Таблиця 5

Темпи приросту експорту товарів у областях Західного регіону, %

Область	2011	2012	2013	2014	2015
Волинська	48,67	-6,28	3,80	9,00	-7,83
у країні ЄС	54,52	-13,23	0,97	30,28	-3,94
у країні СНД	43,96	7,43	7,04	-25,32	-32,51
в інші країни світу	-11,97	-14,40	28,04	71,53	110,21
Закарпатська	20,84	-0,88	-6,16	6,37	-20,86
у країні ЄС	18,16	-4,99	-8,63	13,96	-15,85
у країні СНД	55,33	29,46	19,52	-25,52	-72,40
в інші країни світу	27,17	0,72	-49,91	5,34	96,96
Івано-Франківська	85,58	-12,79	-42,58	3,41	-23,53
у країні ЄС	81,89	-30,76	-26,85	18,99	-13,29
у країні СНД	141,94	27,75	-62,90	-25,38	-42,03
в інші країни світу	27,65	-55,66	22,80	21,44	-25,48
Львівська	23,36	11,78	-3,92	1,10	-7,57
у країні ЄС	23,13	-2,83	15,91	8,69	-8,07
у країні СНД	28,46	18,20	-2,04	-20,56	-39,05
в інші країни світу	16,45	71,69	-60,63	3,54	67,93

Рівненська	36,97	-7,29	-4,13	-1,95	-20,07
у країні ЄС	55,42	-21,03	-15,12	31,71	1,55
у країні СНД	36,04	7,85	-5,00	-28,32	-50,36
в інші країни світу	7,21	2,30	17,91	-12,21	-30,87
Тернопільська	83,72	-1,89	54,13	-1,67	-18,94
у країні ЄС	76,13	-5,27	66,82	0,48	-17,42
у країні СНД	80,21	1,83	17,56	-51,01	-20,00
в інші країни світу	206,50	13,12	73,44	78,96	-23,80
Чернівецька	31,35	-8,57	0,32	3,11	-16,18
у країні ЄС	17,86	-15,61	0,00	9,52	-2,79
у країні СНД	58,68	-9,38	12,07	-28,55	-42,11
в інші країни світу	11,11	30,77	-34,71	137,84	-6,06
Західний регіон	48,98	-1,80	11,10	1,30	-16,80
у країні ЄС	44,60	-8,80	21,40	8,50	-13,30
у країні СНД	65,90	12,40	-6,20	-34,80	-38,80
в інші країни світу	42,30	7,40	1,00	44,50	-9,20

У 2015 році найбільше зниження обсягів експорту товарів відбулось в Івано-Франківській (-23,53%), Закарпатській (-20,86%) і Рівненській (-20,07%) областях. Водночас у Рівненській області відбувається тенденційне зростання експорту в країни ЄС (єдиний позитивний показник у 2015 році) на фоні різкого зниження експорту в країни СНД. Переорієнтація на ринок ЄС характерна також для експортерів промислової продукції Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської і Чернівецької областей.

У географічному розрізі із зростаючою тенденцією в областях Західного регіону переважав експорт товарів до країн ЄС. Так, у 2015 році у Закарпатській області цей показник становив 90%, Львівській, Волинській і Тернопільській – понад 70%, а в решті областей – понад 58%.

Структура експорту товарів у Західному регіоні суттєво відрізняється від загальноукраїнської. Її основу формують п'ять товарних груп (із тенденцією до зростання їх часток): машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання (+29,51%, порівняно з Україною, у січні-квітні 2016 року); деревина і вироби з деревини (+8,79%); продукти рослинного походження (-10,5%); текстильні матеріали та текстильні вироби» (+5,9%); різні промислові товари (+5,99%) (табл. 6 і 2). Водночас недорогоцінні метали та вироби з них, які є основною статтею експорту в Україні (22,2% у 2016 році), у структурі

товарного експорту Західного регіону займають лише 1,48%, жири та олії тваринного або рослинного походження – 2,51% (проти 11,9% в Україні), а мінеральні продукти – 0,42% (6,9%).

Таблиця 6

Товарна структура експорту у Західному регіоні, %

Товарна група	2013	2014	2015	Січень-квітень 2016
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	3,40	2,79	3,22	2,08
II. Продукти рослинного походження	5,39	7,84	9,32	11,80
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	1,85	1,49	2,87	2,51
IV. Готові харчові продукти	5,67	4,62	4,22	3,83
V. Мінеральні продукти	2,11	1,49	0,95	0,42
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	5,07	5,33	4,66	2,64
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	1,88	1,64	1,47	1,27
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	1,72	1,76	1,80	2,06
IX. Деревина і вироби з деревини	11,54	11,98	12,00	12,29
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	2,76	2,32	1,70	1,12
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	7,49	7,83	7,59	7,90
XII. Взуття, головні убори, парасольки	1,14	1,21	1,08	1,07
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	1,44	1,41	1,54	1,24
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	1,74	1,76	2,11	1,48
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	37,72	37,87	36,24	39,91
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	0,98	0,47	0,75	н.д.
XX. Різні промислові товари	7,41	7,68	7,31	7,49
Інші	0,70	0,50	1,17	н.д.

Упродовж аналізованого періоду структура товарного експорту Західного регіону була майже незмінною – щорічні коливання часток окремих товарних груп не перевищувало 2%. Це свідчить про наявність усталених зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів виробничої діяльності регіону та їх нішу у відповідних сегментах зовнішніх ринків промислової продукції.

Підтвердженням оптимізації товарної структури експорту Західного регіону є подальше посилення позитивної тенденції до збільшення частки у ній машин, обладнання та механізмів, електротехнічного обладнання майже до

40%. Найбільші обсяги (221,7 млн. дол. США або 42,3%) експорту продукції цієї товарної групи із переважанням підгрупи «електричні машини» у січні-квітні 2016 року забезпечували машинобудівні підприємства Закарпатської області (табл. 7).

Таблиця 7

*Частки областей в експорті товарів Західного регіону
(за найвагомішими товарними групами), %*

Область	Живі тварини; продукти тваринного походження	Продукти рослинного походження	Деревина і вироби з деревини	Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	Текстильні матеріали та текстильні вироби	Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	Різні промислові товари
Волинська	15,90	5,90	17,56	3,59	2,03	19,50	11,32
Закарпатська	2,00	2,90	15,58	20,34	37,38	42,30	27,76
Івано-Франківська	54,80	28,70	13,12	15,86	4,70	6,30	1,84
Львівська	7,60	43,70	24,65	4,92	46,37	21,10	43,04
Рівненська	6,80	4,10	21,21	48,18	3,32	0,80	9,14
Тернопільська	12,90	10,40	1,92	7,11	1,25	9,40	2,91
Чернівецька	0,00	4,30	5,95	0,00	4,95	0,70	3,99

Промислові підприємства Львівської області були лідерами у Західному регіоні за експортом продукції таких товарних груп: «Текстильні матеріали та текстильні вироби» (46,37% експорту цієї товарної групи в регіоні), «Продукти рослинного походження» (43,7%), «Різні промислові товари» (43,04%), «Деревина і вироби з деревини» (24,65%). Підприємства харчової промисловості Івано-Франківської області лідирували за експортом продукції, яка входить до товарної групи «Живі тварини; продукти тваринного походження» (54,8%). Основними експортерами продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (48,18%) були профільні підприємства Рівненської області. У структурі експорту товарів у всіх областях Західного регіону (окрім Рівненської і Чернівецької) домінує продукція товарної групи «Машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання» (табл. 8). Натомість першість у експорті товарів Рівненської області займає продукція товарної групи «Деревина і вироби з деревини», а Чернівецької – «Продукти рослинного походження».

Таблиця 8

Товарна структура експорту областей Західного регіону України
(за січень-квітень 2016 року), %

Товарна група	Волинська	Закарпатська	Івано-Франківська	Львівська	Рівненська	Тернопільська	Чернівецька
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	2,43	0,15	10,05	0,51	2,02	3,99	н.д
II. Продукти рослинного походження	5,11	1,26	29,89	16,59	6,77	18,35	18,70
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	2,04	1,46	0,29	4,79	2,23	2,34	н.д
IV. Готові харчові продукти	2,21	2,26	0,38	7,11	1,63	4,19	9,80
V. Мінеральні продукти	0,01	0,11	2,22	0,06	1,32	0,45	н.д
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	0,69	1,95	3,68	0,42	17,92	2,79	н.д
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	2,46	0,56	4,30	0,59	0,59	1,03	н.д
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	0,22	1,91	3,76	3,43	0,21	н.д	н.д
IX. Деревина і вироби з деревини	15,82	6,98	14,21	9,76	36,79	3,52	27,30
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	1,48	0,07	2,51	1,93	0,14	н.д	н.д
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	1,17	10,76	3,27	11,8	3,71	1,47	14,60
XII. Взуття, головні убори, парасольки	0,12	2,50	0,90	0,86	0,01	н.д	н.д
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	0,11	0,04	0,54	1,26	10,68	н.д	н.д
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	1,87	0,52	0,59	2,70	1,42	0,51	1,50
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	57,13	61,41	22,05	27,12	4,37	55,79	10,00
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	0,87	0,33	0,01	0,32	0,11	0,06	н.д
XX. Різні промислові товари	6,21	7,57	1,21	10,38	9,65	3,24	11,1

Темпи зниження імпорту товарів у Західному регіоні загалом є нижчими, аніж в Україні (на 4,8% у 2015 році), однак у географічному розрізі (за країнами походження товарів) їх динаміка суттєво відрізняється (табл. 9).

Таблиця 9

Темп приросту імпорту товарів у областях Західного регіону, %

Область	2011	2012	2013	2014	2015
Волинська	85,41	-4,19	7,27	-29,71	-18,73
із країн ЄС	75,42	13,31	-2,22	-26,23	-14,68
із країни СНД	240,35	-68,71	103,38	-61,01	-20,14
з інших країни світу	-12,75	27,99	22,97	-10,07	-49,25
Закарпатська	48,15	0,56	2,66	-15,90	-41,69
із країн ЄС	19,30	-6,73	-9,32	-11,41	-21,23
із країни СНД	237,97	-12,58	54,56	-28,32	-83,31
з інших країни світу	40,29	29,09	-14,46	-7,86	-33,56
Івано-Франківська	63,85	-7,92	-41,21	-16,67	-38,89
із країн ЄС	17,80	36,61	-24,65	-21,62	-32,45
із країни СНД	107,79	-29,40	-83,35	-2,02	-42,22

з інших країни світу	106,58	-41,15	48,73	-9,22	-53,67
Львівська	23,36	11,78	-3,92	1,10	-7,57
із країн ЄС	23,13	-2,83	15,91	8,69	-8,07
із країни СНД	28,46	18,20	-2,04	-20,56	-39,05
з інших країни світу	16,45	71,69	-60,63	3,54	67,93
Рівненська	26,05	42,50	93,45	-81,40	-28,54
із країн ЄС	12,82	-6,09	-13,42	-19,21	-23,01
із країни СНД	37,24	92,58	153,20	-93,54	-42,07
з інших країни світу	41,69	14,19	-4,14	-25,12	-23,08
Тернопільська	54,50	3,98	3,77	-13,16	-14,57
із країн ЄС	50,85	-2,63	16,78	-14,28	-18,72
із країни СНД	26,43	25,89	-67,46	93,32	26,53
з інших країни світу	110,32	37,60	-26,80	-25,06	0,80
Чернівецька	44,12	7,42	-9,71	-29,48	-29,69
із країн ЄС	25,77	-12,70	10,92	-26,03	-36,34
із країни СНД	47,83	-27,45	152,70	-50,80	-43,48
з інших країни світу	92,66	49,73	-45,58	-27,84	-11,42
Західний регіон	47,80	4,50	6,00	-29,30	-26,30
із країн ЄС	30,80	3,30	-2,50	-12,20	-7,30
із країни СНД	103,50	-5,00	42,70	-61,70	-59,40
з інших країни світу	41,60	26,10	-19,90	-9,70	-22,70

Так, обсяг імпорту із країн СНД у Західному регіоні зменшився на 59,4% (в Україні на 39,4%), а з країн ЄС – лише на 7,3% (в Україні на 27,7%). Це свідчить про орієнтацію зовнішньої торгівлі регіону на ринок ЄС, чому сприяє зона вільної торгівлі. Винятком є Тернопільська область, у якій із 2014 року відбувається зростання імпорту товарів із країн СНД.

Серед областей Західного регіону найменше (-7,57%) зниження обсягів імпорту товарів у 2015 році спостерігалось у Львівській області. Це стало наслідком значного (67,93%) зростання приросту імпорту товарів із інших країн світу, що, своєю чергою, свідчить про політику диверсифікації зовнішньоторгівельних відносин у цій області.

У географічній структурі імпорту товарів у Західному регіоні переважав імпорт із країн ЄС, найвища частка якого спостерігалась у Волинській і Тернопільській областях (на рівні 80%). У решти областей регіону частки імпорту товарів із країн ЄС перевищували 50% від загального імпорту товарів.

У товарній структурі імпорту у регіоні упродовж 2013-2015 рр. домінували три товарні групи: машини, обладнання та механізми,

електротехнічне обладнання; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них; текстильні матеріали та текстильні вироби (табл. 10).

Таблиця 10

Товарна структура імпорту у Західному регіоні, %

Товарна група	2013	2014	2015	Січень-квітень 2016
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	2,46	2,25	2,12	2,25
II. Продукти рослинного походження	2,50	2,84	3,55	3,82
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	0,15	0,08	0,17	0,10
IV. Готові харчові продукти	3,30	3,78	4,37	3,50
V. Мінеральні продукти	32,32	23,55	6,05	9,72
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	4,83	4,75	6,35	5,52
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	7,98	9,89	13,20	11,75
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	0,84	1,28	1,95	2,43
IX. Деревина і вироби з деревини	1,06	1,08	1,02	1,16
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	2,60	2,99	3,35	2,82
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	5,27	7,22	9,85	9,28
XII. Взуття, головні убори, парасольки	0,23	0,36	0,49	н.д.
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	1,47	1,57	1,76	1,60
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	5,16	5,69	6,67	6,03
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	19,41	24,70	30,54	30,22
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	8,56	5,72	5,85	6,48
XX. Різні промислові товари	0,68	0,79	0,96	н.д.
Інші	1,19	1,45	1,74	н.д.

Однак у січні-квітні 2016 року їх частки, порівняно з 2015 роком, зменшилися, відповідно, на 0,32, 1,45 і 0,57 відсотків. Натомість після різкого зниження у 2013-2014 рр. (у понад 5 разів) на 3,67% зростає частка імпорту мінеральних продуктів.

У структурі імпорту товарів Західного регіону за більшістю (8 із 11 аналізованих) товарних груп у січні-квітні 2016 року перші позиції займала Львівська область (табл. 11). Волинська область лідирувала за імпортом продукції таких товарних груп як «Мінеральні продукти» і «Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі», а Закарпатська – «Машин, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання».

Таблиця 11

Частки областей у імпорті товарів Західного регіону
(за найвагомими товарними групами), %

Область	Живі тварини; продукти тваринного походження	Продукти рослинного походження	Готові харчові продукти	Мінеральні продукти	Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	Текстильні матеріали та текстильні вироби	Недорогоцінні метали та вироби з них	Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби
Волинська	24,10	4,26	5,60	68,31	11,10	22,70	9,07	2,87	13,81	15,14	56,30
Закарпатська	7,77	6,70	29,99	12,89	9,30	21,60	16,40	26,90	20,01	39,42	15,90
Івано-Франківська	2,83	1,19	2,60	1,28	18,70	15,80	23,95	4,57	9,20	7,91	2,67
Львівська	41,33	78,17	53,82	8,50	42,00	27,70	39,57	53,42	47,98	24,60	18,81
Рівненська	8,37	6,47	4,31	1,99	9,80	5,80	11,00	3,49	2,05	3,43	3,98
Тернопільська	15,60	2,67	2,06	7,02	9,20	6,40	н. д.	1,86	2,93	8,91	2,36
Чернівецька	н. д.	0,54	1,61	н. д.	н. д.	н. д.	н. д.	6,89	4,03	0,60	н. д.

Для економіки Західного регіону позитивним наслідком переважання (на 9,5% у 2015 році) темпів зниження імпорту над темпами зниження експорту стало покращення зовнішньоторгівельного балансу. Як засвідчили результати розрахунку коефіцієнта покриття імпорту експортом (табл. 12), в усіх областях регіону, окрім Львівської, досягнуто позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами. Варто відзначити, що у Рівненській області (частка якої у 2015 році в експорті товарів України становила 1%, а в імпорті – 0,5%) коефіцієнт покриття імпорту експортом в усі роки аналізованого періоду перевищував одиницю.

Таблиця 12

Коефіцієнт покриття імпорту експортом в областях Західного регіону

Область	2011	2012	2013	2014	2015	Січень-квітень 2016
Волинська	0,61	0,60	0,58	1,60	1,02	0,59
Закарпатська	0,70	0,69	0,63	0,80	1,08	1,04
Івано-Франківська	0,88	0,84	0,82	1,01	1,26	1,32
Львівська	0,38	0,40	0,49	0,53	0,83	0,83
Рівненська	1,26	1,10	1,47	1,67	1,87	1,36
Тернопільська	0,74	0,70	1,04	1,18	1,12	1,02
Чернівецька	0,84	0,71	0,79	1,16	1,38	1,43
Західний регіон	0,77	0,72	0,83	1,14	1,22	1,08

Загалом у 2015 році у Західному регіоні переважання доходів від експорту над витратами на імпорт було на 20% вищим, аніж в Україні. Це свідчить про вищий рівень конкурентних переваг промислового сектора економіки регіону (5 із 7 областей якого межують із країнами ЄС) в умовах ЗВТ між Україною і ЄС. У січні-квітні 2016 року обсяги експорту (у вартісному виразі) перевищували обсяги імпорту в п'яти областях Західного регіону, а в Івано-Франківській і Чернівецькій областях це співвідношення зросло, відповідно, на 6 і 5 відсотків, порівняно з 2015 роком. Водночас насторожує зниження коефіцієнта покриття на 0,43 пункти у Волинській області.

У розрізі товарних груп упродовж аналізованого періоду коефіцієнт покриття імпорту експортом у регіоні перевищував одиницю (зі стабільною тенденцією до зростання) у 6 із них (табл. 13). Найвищі значення цього показника характерні для таких товарних груп як «Жири та олії тваринного або рослинного походження» (17,654 у 2015 році), «Деревина і вироби з деревини» (12,206) і «Різні промислові товари» (7,955). Також у 2015 році досягнуто позитивне сальдо зовнішньої торгівлі продуктами усіх товарних груп (I, II і IV) і виробами легкої промисловості (група XII). Найбільшою перевагою зовнішньої торгівлі товарами у Західному регіоні, на відміну від України, є переважання експорту над імпортом (на 23,7% у 2015 році) за такою товарною групою як «Машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання».

Таблиця 13

*Коефіцієнт покриття імпорту експортом у Західному регіоні
(за товарними групами)*

Товарна група	2013	2014	2015
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	0,764	0,974	1,582
II. Продукти рослинного походження	1,193	2,166	2,740
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	6,938	14,318	17,654
IV. Готові харчові продукти	0,952	0,958	1,005
V. Мінеральні продукти	0,036	0,050	0,163
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	0,583	0,880	0,765
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	0,130	0,130	0,116
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	1,133	1,081	0,960
IX. Деревина і вироби з деревини	6,062	8,691	12,206

X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	0,589	0,609	0,530
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	0,789	0,850	0,803
XII. Взуття, головні убори, парасольки	2,789	2,616	2,289
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	0,540	0,703	0,912
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	0,186	0,242	0,330
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	1,077	1,202	1,237
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	0,064	0,064	0,134
XX. Різні промислові товари	6,079	7,583	7,955
Інші	0,328	0,270	0,699

Загалом коефіцієнт покриття імпорту експортом підтвердив, що провідні товаровиробники регіону – підприємства харчової, деревообробної, легкої промисловості та машинобудування – не лише експортують свою продукцію (пріоритетно на ринки країн ЄС), але й забезпечують нею внутрішній ринок. Таким чином, у Західному регіоні паралельно відбувається реалізація двох базових концепцій розвитку промисловості – експортоорієнтація та імпортозаміщення.

Висновки

Упродовж 2013-2016 рр. в Україні і, зокрема, Західному регіоні відбулися значні зміни, які стосувались динаміки і структури зовнішньої торгівлі товарами. Однак у Західному регіоні характер цих змін (як у розрізі динаміки, так і структури експортно-імпортних операцій) був більш позитивний, аніж в Україні загалом. Це пояснюється прикордонним розташування переважної більшості областей цього регіону (5 із яких межують із країнами ЄС), а відтак – активнішим протіканням процесів євроінтеграції, що відображається у розширенні зовнішньоекономічних зв'язків як на мезо, так і на мікро рівнях.

До *позитивних* змін у зовнішній торгівлі товарами можна віднести:

- покращення зовнішньоторгівельного балансу України (за рахунок позитивного сальдо у торгівлі з іншими, окрім ЄС і СНД, країнами). Водночас у Західному регіоні в усіх областях, окрім Львівської, у 2015 році доходи від експорту перекидали витрати на імпорт;

- переорієнтацію та диверсифікацію (у географічному вимірі) потоків експорту та імпорту товарів із ринку країн СНД на ринок країн ЄС та інших країн (Китаю, Туреччини, Єгипту, Індії та ін.). Значно сильніше ця тенденція проявилась у Західному регіоні, де частка експорту у країни ЄС у середньому становить близько 80% від його обсягу у вартісному виразі;

- оптимізацію товарної структури експорту – зменшення частки сировинних товарних груп (недорогоцінних металів та виробів із них, мінеральних продуктів) на користь продукції із вищим ступенем переробки (продуктів рослинного походження, виробів із деревини та ін.). У Західному регіоні серед експортних товарів домінує продукція машинобудівних, деревообробних, харчових і текстильних виробництв;

- зростання значень коефіцієнта покриття імпорту експортом за товарними групами із вищою часткою доданої вартості.

Водночас *негативами* у зовнішній торгівлі товарами в Україні є:

- тенденційне зниження обсягів експорту;
- від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі із країнами ЄС і СНД;
- недосконала структура експорту (домінування сировинних позицій);

- збереження найвищої частки Російської Федерації у структурі українського експорту та імпорту.